תרי תילתי מיל מאי בינייהו איכא בינייהו פלגא דדנקא וחילופה בחלתא דאמר רבה [א]חלתא בת תרי כורי שרי לטלטולה ובת תלתא כורי אסור לטלטולה ורב יוסף אמר בת תלתא כורי נמי שרי בת ארבעה כורי אסור אמר אביי בעי מיניה דמר בשעת מעשה ואפילו בת תרי כורי לא שרא לי כמאן כהאי תנא דתנן [א]ב כוורת הקש וכוורת הקנים ובור ספינה אלכסנדרית אע"פ [א] שיש להם שולים והן מחזיקות מ' סאה בלח שהן כוריים ביבש טהורים [ג]אמר אביי שמע מינה [ג]האי גודשא תילתא הוי אביי חזייה לרבא דקא דאוי למערב א"ל והתניא כל זמן שפני מזרח מאדימין א"ל מי סברת פני מזרח ממש לא פנים המאדימין את המזרח א"ד רבא חזייה לאביי דקא דאוי למזרח א"ל מי סברת פני מזרח ממש פנים המאדימין את המזרח וסימניך כוותא: ר' נחמיה אומר כדי שיהלך אדם משתשקע החמה חצי מיל: א"ר חנינא הרוצה לידע שיעורו של ר' נחמיה יניח חמה בראש הכרמל וירד ויטבול בים ויעלה וזהו שיעורו של ר' נחמיה א"ר חייא הרוצה לראות בארה של מרים יעלה לראש הכרמל ויצפה ויראה כמין כברה בים וזו היא בארה של מרים אמר רב מעין המיטלטל טהור וזהו בארה של מרים: אמר רב יהודה אמר שמואל ביה"ש דר' יהודה כהנים טובלין בו למאן אילימא לר' יהודה ספקא הוא אלא ביה"ש דר' יהודה לר' יוסי כהנים טובלין בו פשיטא מהו דתימא בין השמשות דר' יוסי מישך שייך בדר' יהודה קא משמע לן דשלים בין השמשות דר' יהודה והדר מתחיל בין השמשות דר' יוסי אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה לענין שבת והלכה כר' יוסי לענין תרומה בשלמא הלכה כר' יהודה לענין שבת לחומרא אבל לענין תרומה מאי היא אילימא לטבילה ספקא היא

אלא

פלגא דדנקא. אחד מי"ב במיל דשיעורא דרבה תלת ריבעי מילא היינו תשעה פלגי דנקא ושיעורא דרב יוסף שמונה פלגי דנקא. דנקא שתות: **וחילופה.** איפליגו רבה ורב יוסף באתלתא דהתם שיעורא דרב יוסף נפיש מדרבה דרבה דאמר הכא תלתא אמר התם תרי ורב יוסף דאמר הכא תרי אמר התם תלתא: **תלתא.** כוורת: **שרי לטלטולה.** דתורת כלי עליה: **בת תלתא.** גדולה יותר מדאי ואין תורת כלי עליה: **בעי מיניה דמר.** רבה: **בשעת מעשה.** שהייתי צריך לדבר: **כמאן.** הא דאפי' בתרתי כורי לא שרא: **קש.** זנבות שבולין אשטריי"ש: **וכור ספינה אלכסנדרית.** ספינה גדולה שפורשים בה לים הגדול ומי הים מלוחין ועושין כלי גדול כמין כור ונותנין לתוכו מים יפים: **לח.** אין בו גודש: **שהן כוריים.** שיש סאה ביבש. שהגודש מחזיק שליש בכלים שלהם שהיו עשוין כים שעשה שלמה וגובהן כמלא רחבן והם עגולים: **טהורין.** דאיתקש כלי עץ לשק דמיטלטל מלא וריקן וזה אינו מיטלטל מלא דגדול יותר מדאי ואם יטלטלוהו ישבר בידיהם: **דאוי.** מביט ערב שבת לראות אם יש שם אדמומית חמה: **פנים המאדימים את המזרח.** לערב חמה שוקעת במערב וזהורי החמה מאדימין את המזרח כחלון דכשהחמה נכנסת בה מאדמת כותל שכנגדה: **וסימנך כוותא.** חלון כמו שפירשתי: **כרמל.** הר שעל שפת הים וחמה סמוך לשקיעתה נראית על ראשי ההרים וכדי שירד ויטבול ויעלה הוי לילה: **כמין כברה.** סלע עגול ועשוי ככברה: **וזו בארה של מרים.** שהיה מתגלגל עם ישראל במדבר בזכותה של מרים דכתיב (במדבר כ) ותמת שם מרים וסמיך ליה ולא היה מים לעדה: **טהור.** מלקבל טומאה וטובלין בו דלאו ככלי דמי להיות המים הנובעין ממנו כשאובין ואין לך מעין מיטלטל אלא בארה של מרים: **כהנים טובלין בו.** ואע"פ שצריכין הערב שמש אחר טבילה לאכול בתרומתן קסבר יממא הוא ויש שהות אחריו לשקיעת החמה: **ספק הוא.** לדידיה הואיל וקרי ליה בין השמשות כוליה ספקא הוא ושמא טבלו בלילה ואין כאן הערב שמש: **אלא בין השמשות דרבי יוסי לרבי יהודה** לא גרסינן דהא בהדיא אמר שמואל בין השמשות דר' יהודה כהנים טובלין בו. ומאן דגריס ליה מפרש הכי אלא בין השמשות דר' יוסי לרבי יהודה והכי קאמר בין השמשות דר' יוסי לרבי יהודה כהנים טובלין בו ואשמעינן שמואל דבין השמשות דר' יוסי קדים לדר' יהודה ותחילת בין השמשות דר' יהודה לר' יוסי לאו לילא הוא ודר' יוסי לר' יהודה יממא הוא והא בעי הערב שמש נהי דלר' יהודה יממא הוא מיהו היכי טביל הא בין השמשות דר' יהודה ספק לילה הוא וכיון דבין השמשות דר' יוסי כהרף עין מקמי דסליק מטבילה שלים ועייל בין השמשות דר' יהודה וספק לילה הוא ואין כאן הערב שמש. ולאו מילתא היא דליכא למימר דר' יוסי קדים מדקאמר בסיפא אלא דרבי יהודה לר' יוסי ופרכינן פשיטא ומי הוה לן לספוקי דדילמא דר' יוסי קדים מאי פשיטותא טובא אשמעינן שמואל דאשמעינן דבין השמשות דר' יהודה קדים: **פשיטא.** דלר' יוסי כהנים טובלים בו בדר' יהודה דהא ספקא דר' יוסי כהרף עין וכל למעלה הימנו יממא הוא ושיעוריה דר' יהודה נפיש טובא ומעריב שמשיה: ד)**בין השמשות דר' יוסי מישך שייך בדר' יהודה.** בסופו הוא נכלל וכי שלים דר' יהודה לאו לילא הוא אפי' לר' יוסי וכי טביל בסוף בין השמשות דר' יהודה תו ליכא הערב שמש. קא משמע לן שמואל דכל בין השמשות דר' יהודה לר' יוסי יממא הוא וכשר לטבילה והדר מתחיל דר' יוסי והוא הערב שמש: **בשלמא הלכה כר' יהודה לענין שבת לחומרא.** כלומר מדקאמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה להכי והלכה כר' יוסי להכי ש"מ מספקא ליה הלכך על כרחך לחומרא בעי למיזל ובשלמא כי אמר הלכה כר' יהודה לענין שבת איכא למימר דלחומרא אמרה ובע"ש אמר שאם עשה בו מלאכה מביא אשם תלוי אבל במוצ"ש לא עבדינן כוותיה למימרא דביה"ש דידיה לילא הוא: **אילימא לטבילה.** דס"ל דכהנים טובלין בדר' יהודה כדקאמר ר' יוסי והא לר' יוחנן דר' יהודה ספיקא הוא מדלענין שבת קאי כוותיה לחומרא:

אלא

דהעושה מלאכה בשני בין השמשות היינו שעשה כל בין השמשות או שעשה בשנייהם בתחילת בין השמשות וכן הא דתניא בתוספתא דמסכת זבים בפ"ק דשני בין השמשות ודאי לטומאה וספק לקרבן מיירי נמי דידעינן כגון שראה בשנייהם בתחילת בין השמשות ועוד י"ל דמיירי כשראה כל בין השמשות דר' יוסי תני לה דאמר בין השמשות כהרף עין וליכא ביה שיעור שלשה ראיות: **תרי תילתי מיל.** קשה דהכא משמע דמשקיעת החמה עד הלילה ליכא אלא תלתא ריבעי מיל ור' יהודה גופיה בפסחים בפרק מי שהיה טמא (דף צג. ושם) סבר דמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים ארבע מילין וצאת הכוכבים לילה הוא כדאמרינן בריש פ"ק דפסחים (דף ב. ושם) וכדמוכח קרא (נחמיה ד) ואנחנו עושים במלאכה וגו' דמייתי מפיק בפ"ב דמגילה (דף כ:) דמעלות השחר יממא הוא ואומר ר"ת דהתם מיירי בתחילת שקיעה והכא משתשקע מסוף שקיעה אחר שנכנסה חמה בעובי הרקיע אבל תימה לר"י דבמאי פליגי דהא ודאי משעת צאת הכוכבים הוי לילה כדפי' וי"ל דאמרינן לקמן לא גדולים הנראים ביום ולא קטנים כו' אלא בינונים והשתא פליגי דלר' יהודה מספקא ליה בכל כוכבים הנראים משקיעת החמה עד שהכסיף העליון אם הם בינונים אם לאו ועי"ק דניחזי אנן באדם בינוני שילך מתחילת שקיעת החמה ד' מילין כדאמר בפסחים י"ל דמספקא להו מהו אדם בינוני:

ואפילו בת תרי כורי לא שרא לי. לית הילכתא הכי שיתבטל ממנו תורת כלי משום כובדו דאמר בפ"ב דעירובין (דף קג. ושם)(ה) ההיא שריתא דהוה בי רבי פדת דהוי שקלי לה עשרה ושדי לה אדשא אמר תורת כלי עליה אפילו אביי גופיה לא קיבלה כדאמרינן בפרק כירה (לקמן דף מה:) מנרתא שאני שאדם קובע לה מקום א"ל אביי והרי כילת חתנים דאדם קובע לה מקום ומותר לנטותה ולפורקה בשבת אלא אמר אביי כו' והא דאמרינן בשילהי כל כתבי (לקמן קכא:) פמוטות של בית רבי מותר לטלטלן בשבת א"ל ר' זירא בניטלין בידו אחת או בשתי ידים אמר ליה כאותן של בית אביך פירוש שהן גדולות ולא כר"ח ורש"י שפירשו כאותן של בית אביך שהם קטנות דהא מוכח בהדיא בפ' כירה (לקמן מו.) דמנורות דלית להו חדקי דכולי עלמא שרי דהיינו פמוטות גדולות: **וירד ויטבול ויעלה.** פי' בקונטרס ובתוך כדי שירד ויעלה הוי לילה וקשה דלא ה"ל למינקט סימנא דטבילה אי לאו דאתא לאשמעינן דטבילה מעליא היא ובירוש' משמע בפ' (ב') [א'] דברכות דמשיעלה מתחיל בין השמשות והשתא קמ"ל דספיר טבל ועלה לו הערב שמש (ו)וה"ה דלפי זה הוה ליה למינקט הרוצה לידע בין השמשות דרבי יהודה אלא שמא סבר כרב יוסף דבין השמשות דרבי יהודה אינו מתחיל משתשקע החמה אלא משהכסיף התחתון:

אלא

מסורת הש"ס

א) עירובין יד: כלים פט"ו מ"א אהלות פי"ם מ"ה, ב) [עירובין יד: קאמר אביי הן מלתא אקרא דפי"ח כלי גדשא יתר ולע"ק], ג) [ועי' תוספות עירובין יד: ד"ה פ"ה יתר לע"ק לענין מקוה ואמכה], ד) הר"י לא גרס הך תיבות בין השמשות אך גרס ותמצ"ב שמשה דר"י סוף דיבור ואח"כ מתחיל דיבור מישך שייך והיא נכון, ה) [ע"ש תוס' ד"ה ההיא שריתא], ו) גיר' רש"ל יקשה לרש"ל דלפי זה לא היה לו להזכיר עליה אלא כשירד ויטבול ותו לא.

◆

הגהות הגר"א

[א] גמרא (אע"פ) תו"מ:

◆

מוסף רש"י

וכור ספינה אלכסנדרית. עושה בה כמין כור ונותן שם מים מתוקים (עירובין יד.). טהורין. לפי שגדולים יותר מדי ואין תורת כלי עליהן שהרי אין מטלטלין מלא וריקן (שם). האי גודשא תילתא הוי. וכלי שגובהו כמלא ארכו ורחבו קאמר (שם).

◆

רבינו חננאל

נתננו סימן זה לדבר שיהא נוח לתלמיד, בהין של תורה שהוא י"ב לוגין ורביעית ג' לוגין ושליש ד' לוגין, נמצאו ג' רביעית ט' לוגין ונמצאו שני שלישי הין ח' לוגין הרי יש בין ג' רביעיות ובין ב' שלישים, לוג א' שהוא חצי שתות, כמוהו חשבון המיל ששיערו בו רבה ורב יוסף נמצא שיעור רבה יתר על השיעור דרב יוסף כדי הילוך חצי שתות מיל (שי"ב) שלא נתנו סימן לשיעור אלא לדבר שנתלקו בו שהוא משתשקע החמה וכו"ו שפני מזרח מאדימין, והיינו חצי שתות מיל (משיכסיף עליון עד שישוה לתחתון) [משתשקע החמה עד שיכסיף התחתון] כדי הילוך חצי שתות מיל. וכיון שפירשנו רבה אמר ג' רביעי מיל ורב יוסף אמר ב' שלישי מיל, אמרינ' וחלופן בחלתא, רבה נותר בה מדה ב' כור ורב יוסף נותן בה מדה ג' כור מותר, יתיר אסור. נמצא רב יוסף מוסיף על שיעורו של רבה ותרווייהו סבירא להו דהאי שיעורא מטלטלא מליאה וריקנית ומנא היא והלכך שריא לטלטולה. אמר אביי בעי מיניה דמר הלכה למעשה ואפילו חלתא בת ארבעים סאה שהוא כור ושליש כור לא התיר לי, כי האי דתנן בכלים פרק (י"ד) [ט"ו] כוורת הקש וכוורת הקנים ובור ספינה אלכסנדרית אף על פי שיש להם שולים ומחזיקות מ' סאה בלח שהן כוריים ביבש טהורים, כלומר אינה כלי לפיכך אינה מקבלה טומאה. והלכתא כרבה. רבי נחמיה אומר משתשקע החמה עד שיעור כדי הילוך חצי מיל וזהו בין השמשות. אמר רבי (נחמי') [חנינא] הרוצה לידע שיעורו של ר' נחמיה, יניח חמה בראש הכרמל וירד ויטבול בימא של טבריא ויעלה, וזהו שיעור [של] ר' נחמיה. א"ר חייא הרוצה לראות בארה של מרים, יעמד בראש הכרמל ויצפה ויראה כמין כברה בים וזהו בארה של מרים, אמר רב יהודה אמר רב מעין המטלטל מטהר, וזו היא בארה של מרים. ואסיקנא בתר דשלים ביה"ש דרבי יהודה מתחיל ביה"ש דרי יוסי, הילכך לר' יוסי בבין השמשות דרבי יהודה טובלין הכהנים בו דהא עדיין לא העריב השמש. ולכשיעריב השמש לר' יוסי נטהרו. א"ר יוחנן הילכתא כרבי יהודה לענין שבת דאמר משתשקע החמה קידש היום והלכתא כר' יוסי דאין כהנים טבולי יום

עין משפט
נר מצוה

קלב א מיי' פכ"ה מהל' שבת הל' י [וע"ש] בה"מ] סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סימן שח סעיף ב:
קלג ב מיי' פ"ב מהל' כלים הלכה ב:

◆

לעזי רש"י

אישטריי"ם. קש.

◆

רב נסים גאון

אמר אביי שמע מינה גדאשא תילתא הוי. דייק לה אביי מדברי המשנה והן מחזיקות ארבעים סאה בלח שהן כורים ביבש, כי הכור ל' סאין כמו שתמצא בפרק המוכר את הספינה (ב"ב דף צו) כור בלי סאה בסלע אני מוכר לך, והואיל והכלי שיכיל כן היבש כורים שהן ס' סאה לא יכיל מן הלח יותר ממ' סאה והם ב' שלישי הס', בכלל שהשליש הנשאר לא יכילנו הכלי עצמו שלא יהיה גדוש על פי המדה, והואיל ובזמן שהוא גדוש יכיל ס' אע"פ שמן הלח לא יכיל אלא ארבעים, נפקא לן מינה הא דאביי שהגדוש על פי המדה הוא שליש מה שתכילנו כלל המדה.